

Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg

Redovisning av arbetet från september
2022 till augusti 2023

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges.
För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också
tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till
alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2023-9-8789
Publicerad www.socialstyrelsen.se, september 2023

Förord

Socialstyrelsen ska årligen redovisa vidtagna aktiviteter och åtgärder vid Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Redovisningen ska överlämnas senast den 30 september året efter det år som redovisningen avser. I redovisningen som lämnas 2023 ska Socialstyrelsen enligt regleringsbrevet även göra en analys av det långsiktiga arbetet samt information om vilka målområden och aktiviteter som kompetenscentrumet avser att prioritera under 2024.

Rapporten har utarbetats av enhetschefer och medarbetare vid kompetenscentrumet. Ansvarig enhetschef har varit Eva Lindqvist.

Olivia Wigzell
Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Innehåll	5
Kompetenscentrumets första år i korthet	7
Inledning.....	9
Regeringsuppdraget	9
Nationella kompetenscentrumets uppdrag	9
Uppstart och organisering av centrumets arbete	9
En enhetschefsgrupp för styrning.....	9
Använda myndighetens samlade kompetens	10
Bemanning och rekrytering.....	10
Ett stöd till kompetenscentrumets strategiska arbete	10
Kompetenscentrumets aktiviteter under hösten 2022 och våren 2023	11
Utåtriktat och verksamhetsnära arbete.....	11
Dialogforum med kommuner, verksamheter och medarbetare	11
Länsseminarier med temat kompetensförsörjning	13
Bilaterala kommunmöten	13
Kommunikation och insatser för att nå ut till målgrupper	14
Samverkan med relevanta aktörer	15
Samarbete med det nationella systemet för kunskapsstyrning	15
Samarbete med forskarsamhället	15
Översikt av forskningen inom området kompetensförsörjning – ett samarbete med SBU	16
Samarbete med andra nationella kompetenscentrum	16
Följa och analysera utvecklingen inom äldreomsorgen	17
Uppbyggnad av en analysfunktion.....	17
Verksamhetsnära analyser	17
Utveckling och tillgängliggörande av data	17
Analys inför det långsiktiga arbetet	19
Förståelse för äldreomsorgens förutsättningar	19
Balans mellan personcentrering, rättssäkerhet och effektivitet	20
Ett arbete på kort och lång sikt	21
Ett tillgängligt och användbart stöd.....	21
Prioriterade målområden och aktiviteter under hösten 2023 och 2024	22
Målområde 1: Utmaningar kopplade till kompetensförsörjning	22
Pågående och planerade aktiviteter.....	23

Målområde 2: Bidra till stärkt samverkan mellan omsorgen och hälso- och sjukvården	25
Pågående och planerade aktiviteter	25
Målområde 3: Förutsättningar för en kunskapsbaserad äldreomsorg ...	26
Pågående och planerade aktiviteter	26
Bilaga 1. Kontakter med externa aktörer	28

Kompetenscentrumets första år i korthet

Verksamheten vid Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg startade den 1 september 2022. Under det första året har kompetenscentrumet prioriterat att ha dialog med olika aktörer, både på nationell och lokal nivå. Syftet har dels varit att lyssna in vilka frågor som är mest aktuella och angelägna, dels att få en uppfattning om hur kompetenscentrumet kan stödja utveckling och implementering av nya arbetssätt inom äldreomsorgen.

Dialogforum för inspel till centrumets fortsatta arbete

Under hösten 2022 och våren 2023 genomförde kompetenscentrumet åtta digitala dialogforum med kommuner, verksamheter och medarbetare.

Målgruppen var undersköterskor och vårdbiträden, biståndshandläggare, anhörigstödjare, chefer, verksamhetsutvecklare samt pensionärsorganisationer. Totalt deltog ungefär 330 personer vid dialogforumen.

Deltagarna framförde bland annat önskemål om att kompetenscentrumet ska skapa arenor för dialog, med möjlighet att utbyta erfarenheter mellan verksamheterna. Resultaten från dialogforumen utgör ett viktigt underlag för centrumets verksamhetsplanering.

Kompetenscentrumet har också haft ett flertal bilaterala möten med olika kommuner, för att bland annat lyssna in deras utmaningar och ta reda på vilket stöd de skulle vilja få från kompetenscentrumet.

Länsseminarier kring temat kompetensförsörjning

Under våren 2023 påbörjades också planeringen av länsseminarier med temat kompetensförsörjning. Syftet med seminarierna är att skapa en arena för dialog och erfarenhetsutbyte samt inspirera verksamheterna till fortsatt utvecklings- och förbättringsarbete. Exempel på frågor som kan behandlas är bland annat främjande av en hälsosam arbetsmiljö, ledarskapets betydelse, olika sätt att styra verksamheter, teambaserat arbetssätt, ökad professionalisering/kompetens, differentiering av arbetsuppgifter, språkutvecklande arbetssätt, förebyggande insatser och välfärdsteknik eller andra digitala lösningar. Målgruppen för seminarierna är bland annat chefer på olika nivåer, verksamhetsutvecklare och i vissa fall även förtroendevalda.

I dagsläget (september 2023) har 14 län eller motsvarande anmält intresse för att anordna ett seminarium – antingen hösten 2023 eller under 2024. Det första seminariet, då företrädare för flertalet kommuner i Norrbotten deltog, ägde rum i Luleå den 5 september.

Samverkan med andra aktörer

Kompetenscentrumet har vidare haft kontakt med en rad nationella aktörer, som pensionärs- och patientorganisationer, professions- och fackförbund, myndigheter, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), universitet och högskolor samt FoU-enheter, för att informera om verksamheten och sondera möjliga samarbeten. Kompetenscentrumet har bland annat inlett ett samarbete med Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), för

att utvärdera det vetenskapliga stödet för olika insatser inom äldreomsorgen. Området kompetensförsörjning är prioriterat och hittills har SBU genomfört en granskning av det vetenskapliga stödet för arbetsdelning och differentiering av omsorgsyrket i äldreomsorgen. Även Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har varit delaktiga i arbetet.

Ett samarbete har också inletts med Svenskt demenscentrum och Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka). Under hösten kommer det bland annat att anordnas ett gemensamt webinarium kring temat anhöriga, med utgångspunkt från regeringens nationella anhörigstrategi.

Verksamhetsnära analyser och nya sätt att tillgängliggöra data Under året har kompetenscentrumet utvecklat en analysfunktion, som kommer att göra verksamhetsnära analyser som ett komplement till de uppföljningar och utvärderingar som redan görs vid myndigheten. Analyser kopplade till temat kompetensförsörjning är prioriterade. Kompetenscentrumet har också påbörjat ett arbete med att se över hur data och statistik – både från Socialstyrelsen och andra aktörer – kan utvecklas, målgruppsanpassas och spridas så att de når ut till kommuner och verksamheter i större utsträckning än idag. Arbetet sker i nära dialog med kommuner och verksamheter och frågor som berör data har varit ett återkommande tema vid de kommunmöten som kompetenscentrumet har anordnat.

Kompetenscentrumet har också prövat nya former för att tillgängliggöra data. Under hösten kommer det att tas fram ett visualiseringsverktyg för indikatorer inom äldreområdet, som förväntas underlätta för verksamheterna att presentera och analysera lokala data.

Prioriterade målområden för 2024

Kompetenscentrum har identifierat tre områden som kommer att vara särskilt prioriterade under 2024:

- Utmaningar kopplade till kompetensförsörjning.
- Bidra till stärkt samverkan mellan omsorgen och hälso- och sjukvården.
- Förutsättningar för en kunskapsbaserad äldreomsorg.

Kompetenscentrumet har redan påbörjat eller planerat ett antal aktiviteter inom dessa områden. Ytterligare aktiviteter kommer att tas fram i samband med verksamhetsplaneringen för 2024.

Inledning

Regeringsuppdraget

Socialstyrelsen ska enligt sin instruktion årligen redovisa kompetenscentrumets vidtagna åtgärder och aktiviteter till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Redovisningen ska överlämnas senast den 30 september året efter det år som redovisningen avser.¹ Eftersom verksamheten vid kompetenscentrumet startade andra halvåret 2022 och denna redovisning lämnas andra halvåret 2023 omfattar redovisningen perioden september 2022 till augusti 2023. I enlighet med uppdrag i myndighetens regleringsbrev² lämnas även en analys av det långsiktiga arbetet samt information om vilka målområden och aktiviteter som kompetenscentrumet avser att prioritera under 2024.

Nationella kompetenscentrumets uppdrag

Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg ska vara ett nationellt stöd till kommuner och verksamheter. Kompetenscentrumet ska öka kunskapen om och bidra till utvecklingen av äldreomsorgen på nationell nivå genom att

- arbeta utåtriktat och verksamhetsnära med att samla information om kommuners och verksamheters organisation och förutsättningar i fråga om äldreomsorg, och
- regelbundet samverka tvärprofessionellt med relevanta aktörer och tillsammans med dem utveckla och stödja implementering av målgruppsanpassade praktiska stöd och nya arbetssätt inom äldreomsorgen.

Kompetenscentrumet ska vid utförandet av sitt uppdrag använda myndighetens samlade kompetens inom sina olika verksamhetsområden.

Uppstart och organisering av centrumets arbete

En enhetschefsgrupp för styrning

Kompetenscentrumet placerades på den nyetablerade enheten Nationellt kompetenscentrum och vägledning äldreomsorg (NKV) på Avdelningen för kunskapsstyrning för socialtjänsten. I ett första skede tillsattes en chef för den nya enheten, som även leder kompetenscentrumets arbete.

Därefter skapades en chefsgrupp som består av sex enhetschefer från fem avdelningar: avdelningen för kunskapsstyrning för socialtjänsten, avdelningen för kunskapsstyrning för hälso- och sjukvården, analysavdelningen, rättsavdelningen och kommunikationsavdelningen.

---

¹ Förordning (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen

² Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Socialstyrelsen, 2022-12-22

Gruppen leds av enhetschefen på NKV. Beslut förankras och fattas i linjen i enlighet med sedvanlig beslutsordning på myndigheten.

Använda myndighetens samlade kompetens

Den styrmodell som kompetenscentrumet har valt att pröva i ett initialt skede, med en chefsgrupp där strategiska frågor kan diskuteras och förankras, främjar möjligheterna att använda Socialstyrelsens samlade kompetens. Att involvera övriga myndigheten ger också centrumet goda förutsättningar att arbeta med samtliga delar i den arbetsmodell som är förankrad på myndigheten, kunskapsstyrningshjulet.

Bemanning och rekrytering

Kompetenscentrumet bemannas initialt med nio tjänster som är placerade på fem avdelningar inom myndigheten. För två av tjänsterna pågår för närvarande rekrytering, då behovet av kompetens behövde identifieras under uppbyggnaden av centrumet. Med den bemanningen finns det även ett visst utrymme för att ta in ytterligare resurser från andra delar av myndigheten, eller externa aktörer.

Tabell 1. Medarbetare vid kompetenscentrumet, uppdelat på avdelning

Avdelning	Årsarbetare
Kunskapsstyrning socialtjänsten	4 + 0,5 ledare (rekrytering pågår)
Kunskapsstyrning hälso- och sjukvården	1 (rekrytering pågår)
Analysavdelningen	2
Rättsavdelningen	0,5
Kommunikationsavdelningen	1

Ett stöd till kompetenscentrumets strategiska arbete

För att på bästa sätt kunna fullfölja uppdraget behöver kompetenscentrumet kontinuerligt och strukturerat lyssna in äldreomsorgens förutsättningar att bedriva äldreomsorg, vilket behov av stöd de har och hur centrumets arbete kan utveckla sin relevans och användbarhet för olika verksamheter. Även om vi har haft många kontakter och dialoger med kommuner och verksamheter ser vi också att det finns behov av en mer permanent gruppering med kommun- och verksamhetsföreträdare, som vi regelbundet kan samråda med. Under hösten 2023 planerar vi därför att starta en referensgrupp bestående av professioner från kommuner samt privata eller idéburna aktörer, kopplad till SKR:s nätverk för äldre och kommunal hälso- och sjukvård. Även andra aktörer som verkar inom äldreområdet kan komma att tillfrågas att ingå i referensgruppen, till exempel forskargrupper, FoU-verksamheter och företrädare för målgruppen äldre. Erfarenheterna från referensgruppen kommer att ligga till grund för kompetenscentrumets strategiska arbete, och även för hur centrumet väljer att arbeta vidare med verksamhetsnära arbetsformer.

Kompetenscentrumets aktiviteter under hösten 2022 och våren 2023

Nedan följer en redovisning av åtgärder och aktiviteter som centrumet har vidtagit under hösten 2022 och våren 2023. Med utgångspunkt i centrumets uppdrag och utifrån kända utmaningar och behov inom äldreomsorgen har centrumet tagit fram en verksamhetsplan för 2023, som delvis sträcker sig in i 2024. Denna redovisning bygger på verksamhetsplanen.

Inom Socialstyrelsen pågår många aktiviteter som berör vård och omsorg inom äldreomsorgen. Redovisningen omfattar dock endast aktiviteter som sker inom ramen för det nationella kompetenscentrumet.

Utåtriktat och verksamhetsnära arbete

Kompetenscentrumet har under hösten 2022 och våren 2023 haft olika former av dialog och kontakt med aktörer, både på nationell och lokal nivå. Syftet har bland annat varit att lyssna in vilka frågor som är mest angelägna och aktuella, samt få en uppfattning om hur centrumet kan stödja utveckling och implementering av nya arbetssätt inom äldreomsorgen.

Dialogforum med kommuner, verksamheter och medarbetare

För att fånga in utmaningar och viktiga områden inom äldreomsorgen genomfördes åtta dialogforum under hösten 2022 och våren 2023. Målgruppen för höstens dialogforum, som skedde i november och december, var bland annat chefer, verksamhetsutvecklare och MAS (medicinskt ansvarig sjuksköterska) respektive MAR (medicinskt ansvarig för rehabilitering) i kommunerna. Cirka 200 personer deltog och deltagarna kom från 16 av 21 län. Vid dialogforumen diskuterades ämnen som:

- Hälsöfrämjande arbetssätt.
- Äldre personers inflytande och upplevelse av meningsfullhet i vardagen.
- Teamarbete och samverkan mellan socialtjänst och hälso- och sjukvård.
- Förutsättningarna för äldreomsorgens medarbetare att göra ett gott jobb.
- Omvärldsbevakning och nationella kartläggningar som ger stöd för att styra och utveckla verksamheterna.

Vid dialogmötena föreslogs att kompetenscentrumet skulle kunna bidra genom att utvärdera metoder som potentiellt underlättar kompetensförsörjningen. Man såg också ett behov av att ta fram utbildningar eller metodstöd, till exempel om hälsofrämjande arbetssätt eller om hur man implementerar forskning. Det framfördes också en önskan om att kompetenscentrumet ska erbjuda digitala arenor, så att kommunerna regelbundet får möjlighet att lyssna in och diskutera viktiga områden med andra kommuner.

Kontakter med specifika verksamheter knöts vid dialogforumen och följdes upp med digitala möten under 2023. Vid dessa möten diskuterades både intressanta lokala tillvägagångssätt och utmaningar, bland annat kopplade till temat kompetensförsörjning.

Under våren 2023 genomfördes ytterligare fyra digitala dialogforum. Denna gång var målgruppen undersköterskor och vårdbiträden, legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal, biståndshandläggare och anhörigstödjare samt pensionärsorganisationer. Mellan 15 och 50 personer deltog vid respektive forum, och totalt deltog ungefär 130 personer. Ämnen som diskuterades var:

- Motivation att arbeta inom äldreomsorgen.
- Utmaningar och förbättringsområden inom äldreomsorgen.
- Organisatoriska och institutionella förutsättningar.

Ett av dialogforumen riktade sig särskilt till pensionärsorganisationerna. Ämnen som diskuterades denna gång var:

- Utmaningar och den enskildes behov inom äldreomsorgen.
- Inkluderande och förebyggande insatser.
- Civilsamhällets möjligheter att stötta de äldre.

Vid dialogforumen med personalen framkom att de allra flesta trivs med att arbeta i äldreomsorgen, och upplever att det är ett meningsfullt och kvalificerat arbete. Många upplever att detta inte framkommer i till exempel medierapporteringen, vilket försvårar möjligheten att rekrytera personal. Det finns dock stora utmaningar som rör exempelvis resurser och bemanning, personalens kompetens och språkkunskaper samt arbetsvillkor och arbetsmiljö. Vikten av ett gott ledarskap framhålls också av många.

Pensionärsorganisationerna påpekade att det borde finnas tydligare krav på kommunerna att samverka med organisationerna, men också med andra aktörer i civilsamhället. Samverkan mellan pensionärsorganisationerna och kommunerna upplevs fungera olika bra i olika kommuner, men många menar att organisationerna oftare borde bjudas in i olika sammanhang.

Vid dialogforumen med personalen framfördes bland annat önskemål om att kompetenscentrumet ska skapa arenor för dialog, med möjlighet att utbyta erfarenheter mellan verksamheterna. Det handlar både om att samtala med personer som tillhör samma yrkesgrupp och att diskutera lärande exempel kopplade till olika teman, som till exempel digitalisering eller differentiering av arbetsuppgifter.

Information om dialogforumen spreds bland annat via nyheter på Socialstyrelsens webbplats, nyhetsbrev, riktad annons i sociala media samt i relevanta nätverk. Generaldirektör Olivia Wigzell deltog vid två tillfällen, då hon fick möjlighet att direkt lyssna in deltagarnas erfarenheter och synpunkter.

Dialogforumen dokumenterades i form av sammanställningar av höstens respektive vårens möten. Sammanställningarna har skickats ut till deltagarna. Resultaten från forumen utgör ett underlag för centrumets verksamhetsplan för 2023 och 2024 och för prioriteringar och mål för det fortsatta arbetet.

Länsseminarier med temat kompetensförsörjning

I slutet av våren 2023 gick kompetenscentrumet, via de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS-nätverket), ut med en intresseförfrågan till kommunerna om att anordna länsvisa seminarier kring temat kompetensförsörjning. Syftet är bland annat att stödja kommunerna i deras analys- och utvecklingsarbete samt skapa en arena för dialog och erfarenhetsutbyte. Förfrågan handlade i första hand om att anordna ett antal pilotseminarier under hösten 2023.

I dagsläget (september 2023) har 14 av 24 RSS anmält intresse för att anordna ett seminarium – antingen under 2023 eller 2024. Hittills är tre seminarier inbokade: Norrbotten (5 september), Göteborgsregionen (15 och 22 september) och Gävleborg (9 februari 2024). Med övriga intresserade RSS pågår för närvarande planeringsarbetet.

Frågor som kommer att diskuteras vid seminarierna är bland annat:

- Hur kan man förnya, behålla och utveckla kompetens?
- Hur kan ledarskapet förstärkas?
- Hur kan det hälsofrämjande och förebyggande arbetet till de äldre utvecklas?

Under seminarierna kommer nationella och lokala data kopplade till kompetensförsörjning att presenteras och diskuteras. Kommunerna kommer att bidra med lärande exempel och Socialstyrelsen kommer att presentera aktuella kunskapsunderlag med koppling till området. Exempel på teman som kan behandlas är till exempel främjande av en hälsosam arbetsmiljö, ledarskapets betydelse, olika sätt att styra verksamheter, teambaserat arbetssätt, ökad professionalisering/kompetens, differentiering av arbetsuppgifter, språkutvecklande arbetssätt samt välfärdsteknik eller andra digitala lösningar.

Upplägget av seminarierna utformas i nära dialog med RSS och kommunerna, för att möta de lokala behoven och säkerställa att seminarierna samordnas med det arbete som redan pågår i kommunerna. Målgruppen för seminarierna är bland annat chefer på olika nivåer, förtroendevalda och andra nyckelpersoner.

Bilaterala kommunmöten

Under våren 2023 har kompetenscentrumet också haft bilaterala möten med kommuner. Syftet har varit att

- lyssna in kommunernas utmaningar, bland annat kring kompetensförsörjning
- ta del av intressanta arbetssätt och utvecklingsarbeten
- ta reda på vilket stöd som kommunerna skulle vilja ha från kompetenscentrumet
- visa befintliga data och statistik om kommunens äldreomsorg, bland annat från öppna jämförelser, och ha en dialog om deras systematiska kvalitetsarbete.

Centrumet har haft denna typ av möten med åtta kommuner i olika delar av landet, både stora och små och med olika befolkningsstruktur och omfattning

av kommunal och privat verksamhet. Äldreomsorgschefer, ekonomiansvariga, första linjens chefer samt verksamhetsutvecklare inom äldreomsorgen har deltagit vid mötena. Vid dessa möten har centrumet fått ett underlag för planering och prioritering av fortsatta aktiviteter.

Kompetenscentrumet kommer att fortsätta ha denna typ av möten, både med kommuner som bedriver ett aktivt utvecklingsarbete och med kommuner som vill ha en dialog och eventuellt stöd i att hantera specifika utmaningar. Även privata och idéburna verksamheter kommer att tillfrågas.

Kommunikation och insatser för att nå ut till målgrupper

Kommunikation är en viktig del av kompetenscentrumets arbete. I uppbyggnadsfasen har arbetet till stor del handlat om att utveckla nya och använda befintliga kanaler för dialog med målgrupperna, synliggöra centrumets uppdrag och arbete, lyssna in målgruppernas behov av information, kunskapsstöd och forskning, samt lyssna in hur centrumet kan förmedla detta på ett sätt som gör att vi når ut till berörda målgrupper. En kommunikationsplan håller på att tas fram.

Kompetenscentrumet har en egen sida på Socialstyrelsens hemsida. En LinkedIn-sida för äldreomsorgsfrågor (Äldreomsorg, <https://www.linkedin.com/showcase/%C3%A4ldreomsorg/about/>) startade i september. Det främsta syftet med denna är att möjliggöra en dialog med bland annat äldreomsorgschefer, första linjens chefer och verksamhetsutvecklare inom äldreomsorgen. Följarna kommer även att få veta mer om det arbete myndigheten gör på äldreområdet och få inspiration till att använda sig av olika kunskapsstöd och statistiska underlag, ta del av exempel och annat innehåll som är relevant för fortsatt utvecklingsarbete.

Företrädare för kompetenscentrumet har presenterat verksamheten vid flera konferenser, till exempel Socialchefsdagarna, Vård- och omsorgscolleges rikskonferens och MAS/MAR-föreningarnas nationella konferens. Vidare har flera branschtidningar, till exempel Äldre i centrum och Dagens medicin, intervjuat ledningen för centrumet. Verksamheten har också presenterats i samband med att äldreministrarna för Danmark respektive Nederländerna har besökt Socialstyrelsen.

Under hösten kommer en målgruppsanalys att göras för att få bättre kännedom om målgruppernas behov och förutsättningar att hitta, ta del av och vidareförmedla information om de kunskapsstöd som verksamheterna och deras medarbetare behöver. Det kommer att skapas en budskapsplattform för att tydliggöra kompetenscentrumets uppdrag, vad centrumet kan erbjuda till kommuner och verksamheter samt hur centrumets arbete skiljer sig från andra aktörers arbete. Även en budskapsplattform kopplat till hur Socialstyrelsen och kompetenscentrumet arbetar med kompetensförsörjning inom äldreområdet, med särskilt fokus på äldreomsorg, kommer att tas fram.

Stärkt tillgänglighet och användbarhet av material på Socialstyrelsens digitala platser

Kompetenscentrumet har påbörjat ett utvecklingsarbete i samarbete med Socialstyrelsens webbenhet i syfte att göra materialet inom sakområdet äldre på Socialstyrelsens digitala kunskapsportal, Kunskapsguiden, mer tillgängligt

och användbart. Arbetet har påbörjats inom området fall och fallolyckor. Efter detta planeras ett fortsatt förbättringsarbete där andra områden inom saksområdet äldre är i fokus. Arbetet ska gå i linje med Socialstyrelsens digitala strategi för 2023–2027.

Samverkan med relevanta aktörer

Kompetenscentrumet har haft kontakt med en rad nationella aktörer under hösten 2022 och våren 2023. Centrumet har haft dialog med aktörer som äldreomsorgsverksamheter, pensionärs- och patientorganisationer, professions- och fackförbund, myndigheter, universitet och högskolor samt FoU-enheter för att informera om verksamheten och sondera samarbeten. Kompetenscentrumet har också haft regelbundna avstämningar med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). En utförligare beskrivning av samtliga externa kontakter finns i bilaga 1.

Nedan beskrivs mer detaljerat det samarbete som har påbörjats med det nationella systemet för kunskapsstyrning, forskarsamhället, SBU samt med andra nationella kunskapscentrum som berör äldreområdet.

Framöver avser kompetenscentrumet även att inleda kontakter med internationella aktörer, som till exempel Nordens välfärdscenter.

Samarbete med det nationella systemet för kunskapsstyrning

Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg ingår i Socialstyrelsens arbete med kunskapsstyrning i socialtjänsten. Strukturer finns på såväl nationell nivå som på läns- och kommunnivå. Kompetenscentrumet har presenterat sin verksamhet för den nationella samordningsgruppen för kunskapsstyrning i socialtjänsten (NSK-S) och för RSS-nätverket för äldre och kommunal hälso- och sjukvård.

Kompetenscentrumet har också haft dialog med de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS) för att vidareutveckla olika former av verksamhetsnära kontakter med kommuner och verksamheter. Vid dessa dialoger har det diskuterats vilka forum som vi kan samverka i och på vilket sätt. Kompetenscentrumet ser bland annat behov av ett forum för att pröva och utveckla idéer i, för att kunna prioritera aktiviteter och göra relevanta och ändamålsenliga insatser. Samarbetet med att utveckla ett sådant forum kommer att fortsätta under hösten 2023.

Kompetenscentrumet har också haft kontakt med det nationella systemet för kunskapsstyrning hälso- och sjukvård, då man har deltagit vid möten med det nationella programområdet äldres hälsa och palliativ vård. Centrumet avser att fortsätta att utveckla även detta samarbete.

Samarbete med forskarsamhället

Kompetenscentrumet har påbörjat arbetet med att identifiera och knyta kontakter med forskargrupper, forskarnätverk, FoU-enheter, forskningsfinansierare, vetenskapliga råd och andra aktörer som kan kopplas till forskning och utveckling som kan stärka kommunernas förutsättningar att bedriva äldreomsorg. Förhoppningen är att de kommande samarbetena bland annat ska

bidra till en stärkt analys i våra rapporteringar till den nationella och lokala nivån.

Kompetenscentrumets mål är att fungera som en länk och kontaktyta mellan verksamheterna och forskningen. Det handlar om att identifiera kunskapsbehov i dialog med verksamheterna och kommunicera dessa till forskare, SBU samt Forte och andra forskningsfinansiärer. Detta för att stötta planeringen av riktade utlysningar av forskningsmedel inom relevanta områden. Det handlar också om att stödja en effektiv spridning av redan befintliga forskningsresultat ut till kommuner och verksamheter. Kompetenscentrumet kommer även att ingå i en referensgrupp i ett större forskningsprojekt inom området ofrivillig ensamhet. Forskningsprojektet är finansierat av Forte.

Forskning om vård och omsorg för äldre är ett brett område. Därför pågår under hösten ett arbete med att formulera hur samarbetet med forskarsamhället ska se ut.

Översikt av forskningen inom området kompetensförsörjning – ett samarbete med SBU

Under våren 2023 inleddes ett samarbete med Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) för att utvärdera det vetenskapliga stödet för olika insatser inom äldreomsorgen. Upplägget är att kompetenscentrumet identifierar kunskapsbehov i dialog med verksamheterna. Därefter görs forskningsöversikter inom dessa områden, där SBU ansvarar för systematiska sökningar och sammanställningar av litteratur. En översikt visar att det saknas vetenskapliga studier så kommuniceras denna kunskapslucka till Forte och andra forskningsfinansiärer. En översikt istället visar att det finns relevant forskning kan kompetenscentrumet sprida kunskap om effektiva insatser till kommunerna.

Initialt avgränsades projektet från en bred ingång kring kompetensförsörjning till en mer avgränsad granskning av det vetenskapliga stödet för arbetsdelning och differentiering av omsorgsyrket i äldreomsorgen. I arbetet har kompetenscentrumet och SBU haft dialog med Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, som genomfört en studie om effekterna av att differentiera arbetsuppgifterna inom hemtjänsten.

Översikten visar att det saknas vetenskapliga studier inom detta område. Det finns en rad lokala initiativ, men få vetenskapliga studier om differentieringens effekter inom äldreomsorgen.

Resultatet redovisas i en SBU-rapport och läggs in i databasen för kunskapsluckor. Det planeras också en artikel, där budskapet är att det saknas vetenskaplig kunskap om differentiering. Här vill vi även lyfta fram hur viktigt det därför är att kommuner som genomför denna förändring bidrar till att stärka kunskapsläget genom att följa processen och utvärdera effekterna, samt ge förslag på hur det skulle kunna gå till.

Kompetenscentrum avser att fortsätta samarbetet med SBU under 2024.

Samarbete med andra nationella kompetenscentrum

Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg har inlett ett samarbete med andra nationella kompetenscentrum som finns inom äldreområdet, som

Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) och Svenskt Demenscentrum. En konkret aktivitet som kommer att ske under hösten 2023 är att de tre aktörerna tillsammans anordnar ett webinarium med temat ”Investera i relationer för ökad hälsa och välbefinnande hos äldre, anhöriga och personal”. Frågor som kommer att tas upp vid seminariet är bland annat relationscentrerad vård och omsorg, anhörigperspektivet och anhörigomsorg utifrån regeringens nationella anhörigstrategi samt hur det är att vara anhörig till en person med kognitiv sjukdom.

Följa och analysera utvecklingen inom äldreomsorgen

Uppbyggnad av en analysfunktion

För att stärka Socialstyrelsens möjligheter att analysera och följa utvecklingen av äldreomsorgen har kompetenscentrumet bildat en tvärprofessionell grupp med förstärkt förmåga till analys, en analysfunktion, med fokus på att utveckla de verksamhetsnära analyserna. Analysfunktionen har i uppdrag att identifiera och analysera aktuella förutsättningar och behov i äldreomsorgen och ska komplettera det uppföljnings- och utvärderingsarbete som redan sker på myndigheten.

I uppbyggnaden av analysfunktionen ingår även att utveckla systematiska former för att snabbare kunna identifiera och belysa uppkomna behov, som ökar förutsättningarna för verksamheter att agera. Det är också viktigt att det förs en kontinuerlig dialog med kommunerna, till exempel när det gäller vilka frågor som är särskilt angelägna att belysa och hur resultaten från gjorda analyser ska presenteras för att vara användbara.

Kompetenscentrumet ser därför behov av en grupp med representanter från kommuner och verksamheter, som löpande bistår analysfunktionen med erfarenheter och lägesbeskrivningar. Kontakter har tagits med RSS-nätverket för äldre och kommunal hälso- och sjukvård, för att diskutera hur en sådan grupp skulle kunna byggas upp. Gruppen planeras komma på plats under hösten.

Verksamhetsnära analyser

Under våren 2023 har analysfunktionen samlat in frågeställningar som skulle kunna vara aktuella för verksamhetsnära analyser. Många av de identifierade analysfrågorna har koppling till kompetensförsörjning (se avsnittet ”Prioriterade målområden och aktiviteter under hösten 2023 och 2024”, sidan 22). Beslut om vilka analyser som ska göras inledningsvis kommer att fattas i början av hösten 2023.

Utveckling och tillgängliggörande av data

Socialstyrelsen och andra myndigheter och organisationer har en mängd data och statistik om äldreomsorgen, som bland annat publiceras i öppna jämförelser och olika register. Uppgifterna skulle dock behöva tillgängliggöras bättre för att de lättare ska kunna användas lokalt.

Kompetenscentrumet har därför, i samverkan med övriga delar av myndigheten, påbörjat ett arbete med att se över hur befintliga data och statistik kan

utvecklas, målgruppsanpassas och spridas så att de når ut och används av kommuner och verksamheter i större utsträckning än idag. Arbetet sker i nära dialog med kommuner och verksamheter, och frågor som berör data har varit ett återkommande tema vid de kommunmöten som kompetenscentrumet har anordnat.

Kompetenscentrumet har också prövat nya former för att visualisera data. Centrumet har till exempel tagit fram kartor som visar kommunernas beredskap för värmeböljor inom äldreomsorgen och vilka kommuner som tillämpar valfrihetssystem enligt LOV. Under hösten kommer centrumet också att arbeta med att ta fram ett visualiseringsverktyg, med syfte att på ett lättillgängligt sätt kunna presentera indikatorer inom äldreområdet.

Analys inför det långsiktiga arbetet

Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg har efter en initial genomgång av myndighetsrapporter, statliga utredningar, forskning samt dialoger med verksamma i kommunerna och andra aktörer identifierat tre särskilt prioriterade områden för det långsiktiga arbetet. Dessa prioriterade områden är *Utmaningar kopplade till kompetensförsörjning*, *Bidra till stärkt samverkan mellan omsorgen och hälso- och sjukvården* och *Förutsättningar för en kunskapsbaserad äldreomsorg*. På vilka grunder vi har valt dessa områden och hur vi kommer att ta oss an dem under 2023/24 beskrivs under rubriken Prioriterade målområden och aktiviteter under hösten 2023 och 2024 (se sidan 22).

Nedan beskrivs ett antal viktiga utgångspunkter i arbetet med att ta fram målområden och tillhörande aktiviteter. Dessa utgångspunkter kommer även framåt att ingå i kompetenscentrumets arbete, både vad det gäller att prioritera områden och vid beslut om vilka aktiviteter som ska ske inom området.

Förståelse för äldreomsorgens förutsättningar

För att kunna identifiera och göra välgrundade prioriteringar vid val av vilka utmaningar som kompetenscentrumet ska ta sig an, och på vilket sätt, krävs god kännedom om och förståelse för äldreomsorgens förutsättningar och arbetssätt. Det handlar både om hur de fungerar för medarbetare och för omsorgstagare. En viktig uppgift för kompetenscentrumet är därför att löpande informera sig om hur äldreomsorgen fungerar och vilka hinder och möjligheter som finns för framtida utveckling.

Både på kort och lång sikt är det därför viktigt att kompetenscentrumet antar ett verksamhetsnära arbetssätt och etablerar en nära dialog med beslutsfattare, chefer, medarbetare och i vissa fall även de äldre som berörs. I ett initialt skede bjöd kompetenscentrumet in till dialogforum, där frågor om vad centrumet skulle kunna bidra med ställdes. Samtal förs även i etablerade forum, som de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS) och den nationella samverkansgruppen för kunskapsstyrning i socialtjänsten (NSK-S). De förs också i våra nyetablerade forum som digitala nätverksträffar (se sidan 27), länsövergripande seminarier och bilaterala kommunmöten för kunskapsutbyte. En referensgrupp för stöd i strategiska frågor är under uppbygg-nad.

Kompetenscentrumet kommer, genom sin nyetablerade analysfunktion, att kunna fånga in viktiga områden och frågeställningar som behöver analyseras, för att komplettera de uppföljningar och utvärderingar som redan görs på myndigheten. Analysfunktionen kommer också att ha en beredskap för att snabbt kunna samla in information om aktuella frågor.

En viktig del i att förstå förutsättningar för äldreomsorgen är att bevaka relevant forskning. Kompetenscentrumet etablerar därför kontakter med forskare och håller sig uppdaterat på relevant forskning.

Balans mellan personcentrering, rättssäkerhet och effektivitet

En viktig utgångspunkt i kompetenscentrumets långsiktiga strategi är att en hållbar utveckling behöver ta hänsyn till äldreomsorgens komplexitet och integrera flera olika intressen och perspektiv. Ofta lyfts tre kärnvärden upp som behöver bevakas och balanseras mot varandra i utvecklingsarbetet. Dessa är personcentrering, rättssäkerhet och effektivitet.³

Med personcentrering avses en äldreomsorg som utgår från den unika individens resurser, behov, önskemål och förutsättningar. Det kan innebära plats för flexibilitet, dialog och handlingsutrymme, där insatser och arbetssätt kan anpassas till den unika individen och den specifika situationen. Till stöd för att bevaka detta värde finns bland annat den nationella värdegrunden för äldreomsorgen.

Med rättssäkerhet avses att lagar och regler efterlevs på ett förutsägbart sätt, så att den enskilde eller grupper inte riskerar att behandlas godtyckligt eller diskrimineras. För kompetenscentrumet innebär det även att vi arbetar för en tillförlitlig och jämlik äldreomsorg, utifrån till exempel de olika diskrimineringsgrunderna eller ett geografiskt perspektiv.

Med effektivitet betonas vikten av att resurser används på ett effektivt sätt för att nå upp till verksamhetens uppdrag och krav. Det förutsätter effektiva arbetssätt, effektiv teknikanvändning, effektiv styrning och organisering, men även goda arbetsvillkor som gör att personalen inte slits ut. Kompetenscentrumet vill här betona och verka för nödvändigheten av att äldreomsorgen utvärderas och följer upp sina insatser.

Dessa tre kärnvärden står delvis i motsättning till varandra. Alla tre kan sällan maximeras samtidigt, eftersom en överbetoning av ett eller två värden tenderar att gå ut över helheten. Till exempel kan formalisering och standardisering främja rättssäkerhet och tillförlitlighet, men försvåra personcentrering. Omvänt kan flexibilitet och handlingsutrymme främja personcentrering, men gå ut över rättssäkerhet och tillförlitlighet. Och en verksamhet som fokuserar på effektivitet genom prestationsmätning, uppföljning och kontroll riskerar att missa mer relationsinriktade, mänskliga värden som inte låter sig mätas så lätt.⁴ Därför kommer kompetenscentrumet att bevaka hur dessa tre kärnvärden balanseras i aktiviteter kopplade till äldreomsorgens utvecklingsarbete.

---

³³ Björk, Lisa & Tengblad, Stefan (red). (2023). Tillförlitlig styrning och organisering av välfärden. Stockholm: SNS förlag.

⁴ Ibid.

Ett arbete på kort och lång sikt

Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg ska vara ett nationellt stöd i utvecklingen av en äldreomsorg av god kvalitet, kännetecknad av personcentrering, rättssäkerhet och effektivitet. Det konkreta utvecklingsarbetet behöver emellertid genomföras ute i kommunerna med lokalt engagemang och anpassat till lokala behov.

Kompetenscentrumets långsiktiga mål är att underlätta detta utvecklingsarbete genom att verka för att stärka äldreomsorgens strukturella och organisatoriska förutsättningar. Om rätt förutsättningar inte finns på plats är det svårt för kommunerna att utveckla verksamheterna på ett hållbart sätt.

Eftersom arbetet med att förändra äldreomsorgens strukturella och organisatoriska förutsättningar är ett långsiktigt arbete som kräver uthållighet, ser kompetenscentrumet vikten av att också ha en strategi för det mer närliggande arbetet här och nu. Centrumets målsättning att alla aktiviteter och material ska vara väl anpassade till äldreomsorgens rådande förutsättningar. Det betyder att stödet som ges ska uppfattas som relevant, realistiskt och användbart i praktiken som den ser ut i dag.

Ett tillgängligt och användbart stöd

De olika aktiviteter som genomförs för att öka kunskap och kännedom om äldreomsorgen är nödvändiga för att kompetenscentrumet ska kunna ge ett relevant och användbart stöd till verksamheterna. Med den kunskapen kan kunskapscentrumet, och även Socialstyrelsen i stort, utveckla stöd och tjänster som är mer anpassade till verksamheternas behov än i dag.

Men för att stöd ska komma till nytta måste det vara tillgängligt och känt. Centrumet kommer att arbeta målinriktat med att bli en känd och tillgänglig aktör, som både lyssnar in och agerar på beskrivna utmaningar och sprider kunskap om vad Socialstyrelsen kan erbjuda till olika målgrupper i äldreomsorgen.

Prioriterade målområden och aktiviteter under hösten 2023 och 2024

Under denna rubrik redovisas de tre målområden som Nationell kompetenscentrum för äldreomsorg planerar att arbeta långsiktigt med. Under varje rubrik redovisas motiven till valet av område och vilka aktiviteter som redan nu är beslutade för hösten 2023 och 2024. Arbetet med verksamhetsplanen för 2024 kommer att påbörjas under september. Det kommer därför att tillkomma fler aktiviteter under 2024 än vad som redovisas här.

Målområde 1: Utmaningar kopplade till kompetensförsörjning

Kompetensförsörjning är ett brett begrepp och definieras enligt Rikstermbanken som att ”på kort och lång sikt säkerställa att verksamheten har tillgång till medarbetare med rätt kompetens”. Kompetensförsörjning har blivit en allt större utmaning till följd av en ökande andel äldre i befolkningen, i kombination med stora pensionsavgångar.

Det finns ingen enskild åtgärd som kan lösa denna stora utmaning. En del av lösningen finns i omskolning och rekrytering från andra branscher och i insatser för att få fler människor i arbete. Den andra delen av lösningen innebär insatser för att minska behovet av personal genom effektiviseringar, nya arbetssätt, digitalisering och nya tekniska lösningar, hälsofrämjande och förebyggande insatser, stärkt arbetsmiljöarbete och minskad sjukfrånvaro, samt kompetensutveckling av redan befintlig personal. Möjliga lösningar har bland annat beskrivits i utredningen ”Vilja välja vård och omsorg” (SOU 2021:52) och av Sveriges Kommuner och Regioner i rapporten ”Välfärdens kompetensförsörjning” från 2022.

Eftersom kompetensförsörjningen är en avgörande fråga för kvalitet, jämlikhet och säkerhet i äldreomsorgen är det ett område som kompetenscentrumet prioriterar. Inom detta område har kompetenscentrumet hunnit längst och ett antal aktiviteter har påbörjats eller planeras. Aktiviteterna kommer att samordnas med annat arbete som pågår inom myndigheten, till exempel kopplat till uppdraget om en utvecklad nationell demensstrategi och det utvecklingsarbete som pågår inom ramen för det nationella vårdkompetensrådet.

Pågående och planerade aktiviteter

Styrning och organisation av hemtjänsten – stöd för att främja hemtjänsten som en attraktiv och hälsosam arbetsplats

Färre än hälften av medlemmarna i Kommunal som arbetar inom äldreomsorgen vill stanna kvar i yrket, enligt en medlemsundersökning som Kommunal genomförde under 2021⁵. Sjukfrånvaron är högst bland undersköterskor inom äldreomsorgen, jämfört med andra yrkesgrupper på arbetsmarknaden.⁶ Styrning och organisation behöver utvecklas för att göra hemtjänsten till en mer attraktiv och hälsosam arbetsplats, där fler vill arbeta och med lägre sjukfrånvaro än idag.

Kompetenscentrumet ser det som en angelägen uppgift att stödja kommuner och verksamheter att utveckla styrning och organisation av hemtjänsten – med syfte att göra hemtjänsten till en mer attraktiv och hälsosam arbetsplats. Att minska detaljstyrning och öka personalens inflytande över sitt arbete är ett område som kommer att uppmärksammas. Här är det viktigt att ökat handlingsutrymme för personalen balanseras mot rättssäkerhet och effektivitet.

Under hösten 2023 kommer kompetenscentrumet att ringa in mer konkret vilket stöd kommuner och verksamheter behöver inom detta område. Det ger ett underlag för prioritering och planering av centrumets arbete under 2024.

Styrning och organisation av hemtjänsten kommer också att uppmärksammas vid länsseminarier och möten med kommuner och verksamheter under hösten 2023.

Fortsatt samarbete med SBU kring temat kompetensförsörjning

Under våren 2023 genomfördes en forskningsöversikt om arbetsdelning och differentiering av arbetsuppgifter i äldreomsorgen tillsammans med SBU (se avsnittet ”Kompetenscentrumets aktiviteter under hösten 2022 och våren 2023”).

Ett fortsatt samarbete planeras, för att gå vidare och utvärdera det vetenskapliga stödet för andra insatser och åtgärder inom äldreomsorgen. Arbetet kommer att genomföras under hösten 2023 och våren 2024.

Fortsatta länsseminarier och kommunkontakter

Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg kommer att fortsätta med de länsseminarier kring temat kompetensförsörjning som startade under 2023 (se avsnittet ”Kompetenscentrumets aktiviteter under hösten 2022 och våren 2023”). Syftet med seminarierna är att sprida aktuella kunskapsunderlag inom äldreområdet, presentera och diskutera lokala data, lyssna in innovativa exempel från kommunerna och samla in kunskap om verksamheternas fortsatta behov av konkret stöd.

---

⁵ Personal som lämnar, en rapport om personalflykt i äldreomsorgen, Kommunal, 2023.

⁶ Försäkringskassan, 21 juni 2022. Uppgifter om yrke och bransch är hämtade från SCB:s register, vilket inkluderar i stort sett alla förvärvsarbetande och folkbokförda personer i Sverige den 31/12 respektive år.

Under hösten 2023 och våren 2024 kommer det att genomföras minst tre seminarier, men ytterligare ett tiotal län eller motsvarande har hittills uttryckt intresse för att anordna ett seminarium under 2024.

Kompetenscentrumet kommer också att fortsätta med de bilaterala möten med kommunerna som har påbörjats under våren 2023 (se avsnittet ”Kompetenscentrumets aktiviteter under hösten 2022 och våren 2023”). Mötena kommer både att vara med kommuner som bedriver ett aktivt utvecklingsarbete och med kommuner som har större utmaningar i sina verksamheter. Även privata och idéburna verksamheter kommer att bjudas in.

Kompetenscentrumet har fått signaler på att mindre kommuner tycks ha ett särskilt behov av stöd, bland annat vad gäller användningen av data i kvalitetsarbetet. Vilka aktiviteter centrumet kommer att göra för att stödja dessa kommuner kommer att konkretiseras i samband med verksamhetsplaneringen inför 2024.

Verksamhetsnära analyser inom området kompetensförsörjning

Nationellt kompetenscentrum för äldreomsorg kommer att påbörja verksamhetsnära analyser kopplat till området kompetensförsörjning. Förslag på analysfrågor, som bland annat har identifierats i kommundialoger, är hur verksamheterna hanterade bemanningssituationen under sommaren, hur verksamheter agerar för att öka antalet undersköterskor med skyddad yrkestitel, orsaker till den höga användningen av tillfälliga anställningar och kartläggning av verksamheternas organisatoriska förutsättningar för att arbeta språkutvecklande.

Stöd vid implementering av välfärdsteknik och andra digitala lösningar

Det finns en stor förväntan på att välfärdsteknik och andra digitala lösningar ska kunna stärka och effektivisera äldreomsorgen och även stärka den enskildes möjligheter till självständighet och delaktighet. Många aktörer beskriver att arbetet inte går tillräckligt fort och att det delvis beror på olika typer av hinder som behöver överbryggas. Forskning visar samtidigt att implementering av välfärdsteknik behöver ske mer utifrån bästa tillgängliga kunskap än vad som faktiskt sker i Sverige idag.

Kompetenscentrumet har en viktig roll att spela i denna utveckling. Hur kompetenscentrumet kan bidra tillsammans med andra aktörer för att skynda på en kunskapsbaserad och rättssäker implementering av digitala lösningar i äldreomsorgen kommer att utvecklas under 2023. Det kommer att ske samordnat med Socialstyrelsens och andra myndigheters aktiviteter inom området. Kontakter med forskare inom fältet, SKR:s kompetenscentrum för välfärdsteknik samt E-hälsomyndigheten har initierats.

Målområde 2: Bidra till stärkt samverkan mellan omsorgen och hälso- och sjukvården

Vården och omsorgen om äldre bedrivs över organisatoriska och professionella gränser, då många äldre har komplexa behov som kräver insatser från såväl socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården som regionens primärvård och slutenvård. Omsorgen och hälso- och sjukvården hänger även samman, eftersom omsorgsinsatsernas kvalitet kan påverka den enskildes behov av hälso- och sjukvårdsinsatser.

Flera aktörer har lyft fram de brister kopplade till en säker vård och omsorg som äldreomsorgen stod inför under pandemin. Bristerna var inte okända tidigare, men konsekvenserna blev än mer tydliga. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har även efter pandemin påvisat brister gällande exempelvis läkarinsatser på särskilt boende, vård i livets slutskede, läkemedels hantering och i samband med att patienter skrivs ut från sjukhus. Även Riksrevisionen lyfter fram brister när det gäller det systematiska arbetet mot missförhållanden i vården och omsorgen för äldre.

Utredningen om en ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) pekar på behovet av att arbeta mer förebyggande utifrån ett hälsofrämjande arbetssätt. Detta sker oftast bäst då olika professioner samarbetar kring den enskilde. I och med att olika professioner arbetar utifrån olika kompetens, uppdrag och lagstiftning kan det dock uppstå uppmaningar. För att hantera detta behövs en kraftsamling, även på nationell nivå, och där kan kompetenscentrumet spela en viktig roll. Kompetenscentrum analyserar för närvarande hur man kan gå vidare, tillsammans med andra aktörer inom och utom myndigheten.

Pågående och planerade aktiviteter

Kompetenscentrumet har identifierat att samverkan mellan omsorgen och hälso- och sjukvården är ett viktigt område att arbeta med. Det är dock angeläget att samordna med andra planerade och pågående arbeten som sker, både inom myndigheten och inom de nationella systemen för kunskapsstyrning för hälso- och sjukvården respektive socialtjänsten.

Vi kommer att ta fram konkreta aktiviteter i samband med VP-arbetet inför 2024. Detta kommer att ske i nära samverkan med andra delar av myndigheten, som arbetar med frågor som till exempel rör nära vård och patientsäkerhet.

Det pågår också flera regeringsuppdrag med koppling till området. Ett av dessa handlar om att ta fram underlag till en utvecklad nationell demensstrategi. Ett annat uppdrag rör fallprevention. Här kommer det bland annat att göras en kommunikationsinsats om vikten av ett systematiskt fallpreventivt arbete, som riktar sig till beslutsfattare på kommunal och regional nivå.

Målområde 3: Förutsättningar för en kunskapsbaserad äldreomsorg

Forskning och annan systematisk kunskapsproduktion är grunden för det moderna samhällets utveckling och stora framsteg har gjorts inom områden som medicin, teknik och ekonomi. Emellertid ligger andra sektorer, däribland socialtjänst och äldreomsorg, efter i detta avseende. Bland annat visar Fortes kartläggning om kunskapsluckor inom äldreomsorgen att det saknas forskning inom relevanta områden och att det finns få evidensbaserade metoder. Svårigheter att sprida och implementera ny kunskap gör också att den kunskap som faktiskt produceras inte alltid kommer till användning i praktiken. Den statliga kunskapsstyrningen ska bidra till att hälso- och sjukvård och socialtjänsten bedrivs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. De senaste 15 åren har en mängd åtgärder på såväl nationell som lokal nivå gjorts för att driva på utvecklingen, men trots det har förändringar skett långsamt.

Kompetenscentrumets bedömning är att en effektiv kunskapsstyrning förutsätter fördjupat arbete inom tre områden.

För det första behövs mer systematisk kunskap om äldreomsorgen. Det handlar både om att främja relevant akademisk forskning och om att stimulera lokala utvärderingar och individbaserad systematisk uppföljning i verksamheterna.

För det andra behöver dessa kunskaper sammanställas, värderas och spridas på ett tillgängligt sätt.

För det tredje behöver verksamheternas kapacitet att ta emot, implementera och tillvarata nya kunskaper stärkas. Om kunskapsöversikter och kunskapsstöd inte nyttjas i praktiken har kunskapsstyrningen begränsad effekt på äldreomsorgens kvalitet. Med sin placering på en kunskapsmyndighet och utifrån uppdraget har kompetenscentrumet en central roll att ta sig an detta område.

Pågående och planerade aktiviteter

En plan för att stödja en kunskapsbaserad äldreomsorg

Kompetenscentrumet ska bidra till att stärka äldreomsorgens möjligheter att arbeta utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet. Centrumet kommer under hösten 2023 att ta fram en plan med förslag på aktiviteter och vilken roll centrumet kan ha inom området. Centrumets roll kommer att utvecklas successivt och planen kommer att ta hänsyn till arbeten som pågår på Socialstyrelsen som är relaterade till området, till exempel arbetet med evidensbaserad praktik, individbaserad systematisk uppföljning kopplat till partnerskapet, arbeten med indikatorer, informationsspecifikationer och gemensamma begrepp samt kompetenscentrumets roll i det nationella kunskapsstyrningssystemet. Kontakt kommer även att tas med relevanta forskargrupper och FoU-enheter.

Planen kommer bland annat att innehålla projektförslag inom följande områden:

- Ingå i arbetet med uppföljningen av Socialstyrelsens kommande lärostöd för evidensbaserad praktik i socialtjänsten, med särskilt fokus på hur stödet används i äldreomsorgen utifrån områdets specifika förutsättningar.
- Kartläggning av hur kompetens om äldre, äldreomsorg och närliggande hälso- och sjukvård representeras i nationella strukturer och forum relevanta för forskning och kunskapsstyrning.
- Kartläggning av kommunernas arbete med individbaserad systematisk uppföljning i äldreomsorgen, och hur resultaten används för verksamhetsutveckling.

Erfarenhetsträffar med inriktning implementering och utvärdering

Vid de dialogmöten som kompetenscentrumet genomfört med olika målgrupper väcktes intresse från deltagarna att fortsätta träffas och utbyta erfarenheter. Under hösten kommer därför tre digitala tillfällen för erfarenhetsutbyte att anordnas för yrkesgrupper som arbetar med verksamhetsutveckling inom äldreomsorgen. Teman för träffarna är implementering och utvärdering av arbetssätt samt samtycke kopplat till införande av välfärdsteknik. Deltagarna träffas via digitala dialogmöten, där de först får ta del av ett kort kunskapspass som kompetenscentrumet håller i. Därefter presenterar inbjudna kommuner exempel på hur de arbetar med ovannämnda frågor. Erfarenhetsutbytet avslutas med gruppdiskussioner.

Erfarenhetsträffarna kommer att äga rum under oktober och november 2023. Om träffarna visar sig vara givande kommer ytterligare erfarenhetsträffar att anordnas under 2024. Temana och målgrupperna kan dock komma att variera.

Kartläggning av inkomna frågor med fokus på juridik

Kompetenscentrumet har påbörjat planeringen för en kartläggning av de frågor om äldreomsorg med juridisk koppling som kommer in till Socialstyrelsens olika enheter och Upplysningstjänsten. Kartläggningen kommer att ligga till grund för vidare arbete när det gäller stöd till verksamheterna.

Bilaga 1. Kontakter med externa aktörer

Område	Aktörer
Nationell kunskapsstyrning	Nätverket för regionala samverkans- och stödstrukturer RSS-nätverket för äldre och kommunal hälso- och sjukvård Nationella samordningsgruppen för kunskapsstyrning socialtjänst, NSK-S NPO – Äldre hälsa och palliativ vård Kompetenscentrum välfärdsteknik, SKR
Myndigheter och utredningar	Sveriges Kommuner och Regioner, SKR Arbetsmiljöverket Myndigheten för vård- och omsorgsanalys Statens beredning för social och medicinsk utvärdering, SBU E-hälsomyndigheten Inspektionen för vård och omsorg, IVO Arbetsmiljöverket Folkhälsomyndigheten (fysisk aktivitet) Forte Kommittén för främjande av ökad fysisk aktivitet (S 2020:06)
Professionsföreningar/fack, pensionärs- och patientföreningar	MAS/MAR-föreningen Mind Föreningen gott ledarskap demensvård Sveriges arbetsterapeuter Sveriges fysioterapeuter Pensionärsorganisationer via Socialstyrelsens äldreråd SPF Seniorena Kommunala pensionärsrådet i Stockholm Vårdföretagarna Kommunal Hemtjänstindex
Kommuner och verksamheter inom äldreomsorgen	Föreningen Sveriges Socialchefer Vård- och omsorgscollege Vårdföretagarna Chefer och personal inom äldreomsorgen via kompetenscentrumets dialogforum Göteborgs stad Stockholms stad Södertälje kommun Nacka kommun Orust kommun Järfälla kommun Kalix kommun Gislaved kommun Emmaboda kommun

Forts på nästa sida

Område	Aktörer
Forskning och utveckling	<p>Forskare eller forskargrupper vid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lunds universitet • Mälardalens universitet • Umeå universitet • Göteborgs universitet • Högskolan Dalarna • Karolinska institutet • Uppsala universitet • Stockholms universitet <p>Aging Research Centre (ARC) FoU kopplade till FoU Välfärd Nationellt kompetenscentrum anhöriga Svenskt demenscentrum Svenska demensregistret (SveDem) Förbundet för forskning i socialt arbete Queen Silvia Nursing Award</p>
